

NEOBJAVLJENA ZBIRKA ŠIŽGORIĆEVIH LATINSKIH PJESAMA U SAFIČKOJ STROFI

Navodeći u svojoj raspravi *Humanist Šižgorić*¹⁾ cjelokupni književni rad Jurja Šižgorića, šibenskog humanista, Milivoj Šrepel spominje ova njegova djela: 1) *Delle più nobili prerogative di Sebenico*²⁾; 2) *Elegiarum et carminum libri III* i 3) *De situ Illyriae et civitate Sibenici*. Tome dodaje, da je Šižgorić³⁾ zajedno s Ivanom Nauplejem prevodio na latinski naše narodne poslovice. Nadalje kaže, da je u knjižnici sv. Marka u Veneciji tražio Šižgorićeve epigrame, koje spominje Ivan Kukuljević u predgovoru Marulićevih hrvatskih pjesama⁴⁾, ali da je našao samo dvije pjesmice, po sadržaju obične preporuke, od 5 i od 7 elegijskih distiha. Čudno je, što je Šrepelu tom prilikom izmakla rukopisna zbirka od 16 Šižgorićevih latinskih pjesama, koja se čuva uz rukopis njegova latinskog proznog djelca o smještaju Ilirije i o gradu Šibeniku. Tu zbirku navodi i Krsto Stošić⁵⁾, čiji je navod utoliko netočan, što on spominje 13 neobjavljenih pjesama, a ima ih ukupno 16.

Ta Šižgorićeva zbirka pjesama, koja je datirana godinom 1487. i posvećena tadašnjem šibenskom knezu, mletačkom patriciju Antoniju Calbo, sastoji se od uvodne poslanice u prozi, od 16 pjesama u safičkoj strofi s ukupno 524 stiha i od proznog epiloga. Glavni njezin dio sačinjava 13 himni apostolima.

U uvodnoj poslanici, koja sadržava i posvetu knezu Calbu, pjesnik iznosi, što ga je potaklo da spjeva te himne apostolima. Po njegovu sudu (ne zaboravimo, da je Šižgorić bio kanonik i biskupov vikar), oni u znanju nadvisuju Platona, Aristotela i Karneada, u rječitosti Demostena i Cicerona, u upravljanju crkvom državničku sposobnost Solona, Perikla i Katona, a u borbi za spas duša izvršiše hrabrija djela nego najslavniji antički vojskovođe, od kojih ovim redom navodi Pira, Hanibala, Fabija Maksima, Marka Marcela, Julija Cezara i Aleksandra Velikoga. On se čudi, što takvi božji borci nemaju u crkvenim obredima posebnih himni (*Quo circa satis fui admiratus, quod*

¹⁾ RAD 138 (god. 1899).

²⁾ Isp. V. Gortan, Je li humanist Juraj Šižgorić napisao djelo „Delle più nobili prerogative di Sebenico“? ŽA VIII 1, Skopje 1958, str. 101—104.

³⁾ Isp. *De situ Illyriae et civitate Sibenici*, gl. XVII: Siquidem proverbii Illyricis utuntur, quae nos dicitaria diximus et ex lingua vernacula in latinum vertimus cum Joanne Naupleo, viro docto et disertio.

⁴⁾ Stari pisci hrvatski, knj. I (1869), str. XLI.

⁵⁾ Galerija uglednih Šibenčana, Šibenik 1936, str. 81.

huiusmodi athletae dei odas peculiare intra divina officia non habeant, quos hymnos appellamus, sed communes omnibus et vulgares.) Da bi popunio tu prazninu, koja po njegovu mišljenju nema opravdanja, on je spjevao 13 safičkih oda, po jednu za svakog apostola pridodavši im i sv. Pavla. Uvodna poslanica još sadržava pretjerano veličanje kneza Calba, kojemu se pjesnik na završetku toplo preporučuje.

Prva pjesma zbirke s naslovom *Ad Antonium Calvum, patritium Venetum, praetorem Sibenicensem*, panegirična je oda, u kojoj pjesnik veliča Calbovu pravičnost, pobožnost i ljubav prema pjesništvu obasipajući ga ovakvim nazivima: *gemma Veneti senatus, lampas togae Venetae, dulcis auditor cytharae lyraeque* i sl. U posljednjoj strofi poziva ga da pročita čitavu zbirku himni.

Fonte non vatum veterum madentem,
Rore sed astri.

I doista, u himnama apostolima nema poganske antičke mitologije, već je kršćanski sadržaj iznesen potpuno u kršćanskom duhu. Jedino neki izrazi, koji su se i inače udomaćili u kršćanskoj poeziji humanista, nešto podsjećaju na antičko shvaćanje, na pr. za nebo, odnosno raj: *sedes Superum, inclytum regnum polorum, sedes praeclara Olympi*; za Krista: *Tonantis filius, victor Averni*; za pakao: *infernus tyranni*; za „uzaći na nebo“: *scandere Olympum*.

U slijedećoj pjesmi, koja nosi naslov *Deprecationes pro triumpho*, pjesnik govori o sebi. Osvrće se na svoj dotadašnji pjesnički rad i opravdava ga te slavi pobjedu nad zavidnim suparnikom, koji mu je zadao mnogo jada. U petoj strofi slavi boga, koji mu iskazuje svoju naklonost, a njegova oholog suparnika obara na tle:

Personat cantu lyrico Camoena
Ad dei laudem misero faventis,
Emulum pectus caput et superbum
Dantis ad ima.

Pjesnik objavljuje, da je iznio potpunu pobjedu nad svojim protivnikom. Uspoređuje ga s Odisejem, koji je pod Trojom lažnom optužbom prouzrokovao smrt nevina Palameda, i sa surovim Neronom, koji prijeti trgnutim mačem. Četiri se stiha u toj pjesmi započinju pobjedničkim uzvikom: *Victor evado*.

Slijedećih je 13 safičkih oda posvećeno, kako smo već kazali, dvanaestorici apostola i sv. Pavlu. Građene su po sličnoj shemi i sve su jedanko duge (8 strofa, odnosno 32 stiha). U njima pjesnik slavi zasluge prvih Kristovih učenika iznoseći najvažnije zgrade iz njihova života i javnog djelovanja. Završava njihovom mučeničkom smrću (prema crkvenoj predaji, svi su apostoli, osim Ivana Evanđelista, *martyres*) i „slavom na nebesima“. Kako već sama struktura safičke strofe nije osobito pogodna za naraciju, događaji su pretežno iznijeti u glavnim crtama. Pjesnik je, dakako, mogao pretpostaviti, da su

apostolska djela većini vjernika ionako poznata. Budući da su te Šižgoričeve himne apostolima i po svojoj strukturi i po jezičnom izrazu dosta slične, bit će dovoljno, da se radi ilustracije toga Šižgoričeva rada navede u cijelosti samo jedna. Odabrao sam himnu u čast Jakova Starijega, sina Zebedejeva, kojemu je posvećena šibenska stolna crkva.

DE JACOBO MAIORE

Jacobus maior, Zebedea proles,
Quem deus caelo volitans ab alto
Christus ascripsit gremio suorum
Discipulorum.

Hic ut ad dextram sedeat, petebat
Cura materni rogicans amoris.
Hic bibit sacrum calicem, sedile
Dat pater altum.

Thabor ad montem fuerat vocatus
Gloriam cernens ubi praepotentem,
Quando divino facies nitore
Fulsit in aevo.

Affuit Christi precibus cruentis,
Angelus quando monitu paterno
Carne turbatum dominum refecit
Tempore mortis.

Artibus caeli cadit ars Magorum,
Demonum vires baculo ligantur
Jacobi, mansit pietasque felix
Ore sacrato.

Victus Herodes ratione diva
Arsit in magnum penitus furorem,
Jacobu sacrum caput amputavit
Ense prophano.

Martyrum primus diadema gessit
Inter illustres socios laborum,
Qui deum toto sonuere mundo
Virgine natum.

Inclyto regno fruitur polorum
Et triumphali solio Tonantis,
Cuius in laudem Sibenica tellus
Phana coronat.

Dispozicija pjesme jasna je i pregledna. Svaka je naime strofa potpuna sintaktička i sadržajna cjelina: izbor Jakova za apostola, posljednja večera, preobraženje Kristovo na gori Taboru, prizor s Maslinske gore, Jakovljevo apostolsko djelovanje, smrt po nalogu kralja Heroda, Jakov prvi od apostola stječe mučenički vijenac, nebeska slava šibenskog patrona. Takva je dispozicija provedena u svih 13 apostolskih himni Šižgoričevih.

Na prvi pogled čini se neobično, što je Šižgorić za svoje himne apostolima odabrao safičku strofu, kad su već od Ambrozija i Prudencija za crkvene himne postojali drugi metrički oblici. Očito je, da je i izborom strofe htio ostati dosljednim humanistom, koji se i u metriци povodi za klasičnom, a ne za kasnom antikom. Što je pak uzeo safičku strofu, to je potpuno shvatljivo, jer su humanisti od svih strofa, koje su preuzeli od Horacija, najviše upotrebljavali baš safičku.

I među Maruličevim latinskim pjesmama sačuvana je pod naslovom *De duodecim Apostolis*⁶⁾ zbirka od 13 pjesama u elegijskom distihu. U njima se izlaže djelovanje onih istih apostola, koji su obuhvaćeni Šižgoričevim himnama, jedino je još nadodan Barnaba. Pod imenom apostola Marulić je obuhvatio 14 osoba, ali ih je obradio u

⁶⁾ Isp. M. Šrepel, Maruličeve latinske pjesme, GRAĐA, knj. 2 (1899), str. 19—28.

13 pjesama, jer je dvojici od njih, Tadeju i Simonu, namijenio zajedno jednu pjesmu. Kad je već među apostole uvrstio i Barnabu, očekivali bismo 14 pjesama. Što ga je ponukalo, da jednom pjesmom obuhvati dvojicu, nije lako utvrditi. Nije li, možda, htio zadržati isti broj pjesama o apostolima, koji je vidio kod Šižgorića? To se, doduše, ne može pouzdano tvrditi, ali ni ta mogućnost nije posve isključena.

Dok kod Šižgorića sve te himne imaju po 32 stiha, Marulićeve su pjesme o apostolima različite duljine. Najkraća (*Matthias*) ima 14 stihova, a najdulja (*Paulus*) 48. Iako je očevitna razlika u namjeni tih Šižgorićevih i Marulićevih pjesama, jer ih je prvi pisao s nakanom da kao himne budu uvrštene u crkveni obred, a za drugoga je to samo pjesnička obrada hagiografskog sadržaja, ipak se nameće misao, nije li se mlađi Marulić u obradi iste tematike poveo u čemu za svojim starijim suvremenikom. Ispitivanje toga postalo bi, dakako, bespredmetno, kad bismo imali potvrdu, da je Marulić (rođen 1450. god.) spjevao zbirku *De duodecim Apostolis* već u mladosti, a ne poslije god. 1487. (Tom su godinom, kako je prije spomenuto, datirane Šižgorićeve himne), kad je već imao 37 godina. Već sama razlika u metričkom obliku i namjeni nužno dovodi i do razlike u kompoziciji i stilu. Elegijski je distih — to ne treba posebno dokazivati — mnogo prikladniji za opširnije izlaganje događaja nego safička strofa sa svojom strogo provedenom metričkom strukturom.

Usporedio sam Marulićeve pjesme o apostolima sa Šižgorićevim himnama, ali ni u kompoziciji, ni u pjesničkom izrazu, pa čak ni u sadržaju nisam našao izrazitijeg podudaranja. One se donekle slažu samo u završnom dijelu, gdje oba pjesnika iznose, kako apostoli nakon mučeničke smrti uzlaze u nebi, gdje uživaju zasluženu „nebesku slavu“. Takav završetak imaju sve Šižgorićeve pjesme osim dviju, namijenjenih Mateju i Tadeju, a Marulićeve sve bez izuzetka. Navest ću nekoliko primjera, gdje je to podudaranje očitije.

Šižgorić, *De Petro apostolo*
volavi
 Astra triumphans.

Marulić, *Petrus*
petit ardua spiritus astra.

Šižgorić, *De divo Philippo*
intra
 Gaudia coeli.

Marulić, *Philippus*
 Ast animus Coeli regna superna tenet.

Šižgorić, *De divo Matthia*
qui nunc fruitur polorum

Marulić, *Matthias*
 Coelesti fruitur spiritus ipse bono.

Šižgorić, *De divo Bartholomeo*
 Concinit laudes chorus Angelorum
 Bartholomei.

Marulić, *Thomas Didimus*
 Spiritus angelico gaudet adesse choro.

Ta izvjesna sličnost u završetku pjesama o apostolima obaju pjesnika nije siguran dokaz, da se u tome Marulić poveo za Šižgorićem, jer je završetak takve vrste mogao biti uvjetovan već samim sadržajem, ali

ipak postoji bar mogućnost, da je Maruliću u tome bio uzorom Šižgorić.

Posljednja pjesma *De infenso triumphus* sadržajno je povezana s pjesmom *Deprecationes pro triumpho*. I u njoj Šižgorić slavi pobjedu nad svojim protivnikom, koji je na nj bio kivan i čijim je napadajima bio dugo izložen. Da je to bio neki pjesnik, može se zaključiti iz prvog stiha posljednje strofe:

Saepius, vates, tua tella sensi,

u kojem ga apostrofira nazivom *vates*. To se potvrđuje i njegovom izjavom u epilogu, da se radi o suparniku, kakve spominje sv. Jeronim na više mjesta, a Terencije u prolozima svojih komedija. Taj je njegov protivnik morao biti moćan i ugledan, kad je pjesnik dugo i strpljivo podnosio njegove napadaje i upravo time iznio nad njime pobjedu. Isp. završne stihove:

Gloriam de me, maledicte, haberes,
Mente durata nisi te tulisses
Ipse triumphans.

Čitava je ta pjesma apostrofa suparniku, napisana u duhu antičke invektive. To se najbolje vidi iz ovih dviju strofa:

Tu venenosus velut ictus anguis	Scaevior scaevo canis ipse morsu,
Tuque crudelis velut hasta Pyrrhi	Durior duro scilicis lapillo,
Tuque culpatus velut ille condam	Nigrior nigro pariterque corvo
Verna Canopi.	Est tibi bilis.

Protiv takvih neprijatelja Šižgorić je tražio zaštitu kod šibenskog kneza Calba. Možda se nalazio u sličnom položaju, kad je u pjesmu upravljenu predašnjem knezu Marku Bollanu uvrstio stih⁷⁾:

Esto mihi misero et nostris tutella Camoenis.

No kad je već Šižgorić imao neprijatelja i zlobnih suparnika, čini nam se neobično, što im nije odgovarao svojim stihovima. Činjenica je, da u sačuvanom pjesničkom radu Šižgoričevu nema polemičnih stihova, izuzevši dvije pjesme ove zbirke. Ipak je on pisao i takve stihove, kako se jasno razbira iz pjesme *Deprecationes pro triumpho*. Osvrćući se na svoj dotadašnji pjesnički rad, on tu, među ostalim, kaže:

Lusimus claudum celeremque iambum
Bile concessa satyram notante.

Pisao je dakle jambe i holijambe, koji upravo odgovaraju polemičnom i satiričnom sadržaju, ali tih stihova uopće nema u njegovim sačuvanim pjesmama. Nalazimo samo elegijski distih (45 pjesama), safičku strofu

⁷⁾ Elegiarum et carminum liber III 5, 39.

(11+16 u ovoj zbirci) i falečki hendekasilab (3). To, uostalom, i sam izjavljuje u uvodnoj poslanici svoje štampane zbirke *Elegiarum et carminum libri III* (Venecija 1477): *Nos vero.....elegias, carmen Sapphicum atque Phaletium (sic!) pro exercitationis sumpsimus utilitate*. Iz svega toga slijedi ovaj zaključak: Šižgorić je pisao i jambe i holi-jambe satirična i poiemična sadržaja, ali ih nije uvrstio u zbirku pjesama određenih za štampanje, pa se zato nisu sačuvali.

U epilogu, koji je kao i uvodna poslanica upravljen šibenskom knezu Calbu, Šižgorić izriče nadu, da će se ta zbirka svidjeti knezu, a to će mu dati poleta za dalji pjesnički rad. O pjesmi *De infenso triumphus* kaže da je *bile oppleta*. Citirajući Ovidijev distih (*Amores* I 15, 39—40), kako zavist pogađa ljude, samo dok su živi, izriče uvjerenje, da će njegove pjesme zadržati trajnu vrijednost. Završava datiranjem: *Ex aedibus nostris Sibenici anno salutis 1487, III° Nonas Ianuarias*.

Na završetku spominjem, da rukopis ove Šižgorićeve zbirke pjesama u safičkoj strofi potječe od iste ruke, koja je napisala i sačuvan rukopis njegova proznog djela *De situ Illyriae et civitate Sibenici*. Dobro je sačuvan, a pismo je vrlo čitljivo.

Zagreb.

V. Gortan.

RÉSUMÉ

V. Gortan: UNE COLLECTION INÉDITE DE POÉSIES LATINES EN STROPHES SAPHIQUES DE ŠIŽGORIĆ (SIGOREUS)

L'objet de cet article est une collection inédite de poésies latines en strophes saphiques de l'humaniste dalmate Sigoreus qui vivait au XVe siècle. La collection est composée d'une épître en prose, de 16 pièces en vers et d'un épilogue également en prose. Sigoreus l'a dédiée au gouverneur de Šibenik de l'époque, le patricien vénitien Antonio Calbo. La partie principale est constituée de treize poésies en, l'honneur de douze apôtres et de Saint Paul. Considérant qu'il n'est pas juste que le rituel ecclésiastique ne comporte pas d'hymnes particuliers à chacun des apôtres, Sigoreus entend de cette manière combler cette prétendue lacune. En humaniste conséquent il choisit une strophe antique.

L'auteur de l'article compare ces hymnes aux apôtres avec les treize poésies de Marulić qui ont le même sujet mais une autre forme, c'est-à-dire le distique élégiaque. Il traite plus particulièrement les poésies *Deprecationes pro triumpho* et *De infenso triumphus* qui s'occupent des rivaux et adversaires de Sigoreus. A la fin il constate que le ms de cette collection, conservé à la Bibliothèque de St Marc à Venise, provient de la même main que le ms de l'oeuvre de Sigoreus *De situ Illyriae et civitate Sibenici*. Le ms est en bon état et très lisible.